

Một phần hồn của Sài Gòn lại ra đi...

Tác giả: Thanh Tùng

Với chúng tôi, những người dân Sài Gòn (cũ), vẫn cần lắm những mảnh hồn của phố như quán café Givral, nơi từng là biểu tượng của một thời của những tâm hồn yêu nước, sôi nổi, bất vụ lợi.

Tiệm cafe Givral- một "nhân chứng" sống đã qua đời

Mới sáng nay nghe bà vợ nói: "Anh ơi, họ đập quán café Givral rồi!". Tôi bàng hoàng. Vậy là một phần hồn của thành phố lại ra đi. Như nhiều người dân Sài Gòn cũ, tôi cũng đã từng đến đây với bạn bè, gia đình, người thân để nhìn đường phố thân yêu. Nhiều người dân lấy vội chiếc điện thoại di động để chụp những bức ảnh cuối cùng trước khi tiệm Givral đi vào dĩ vãng.

Cảm giác ấy cũng tiếc nuối như nhìn cột đồng hồ Orient trên đường Nguyễn Huệ, bao nhiêu năm là trung tâm để chụp hình cho đường hoa của thành phố, nay thay vào đó là con mắt thao láo mang nhãn hiệu ngân hàng ANZ. Nhiều người dân đã viết bài phản đối, đòi xây lại cột đồng hồ Orient như cũ. Thế nhưng mong ước đó biết bao giờ mới được thực hiện.

Quán café Givral là nơi ngày ngày một Người Việt trầm lặng nổi tiếng- nhà tình báo Phạm Xuân Ẩn hàng ngày dắt chú chó berger của mình đến ăn sáng, đọc báo trước khi bắt đầu một ngày mới, một cuộc chiến mới. Ảnh: RFA

Có rất nhiều bài hát về Thủ đô Hà Nội, về những con đường hoa sữa, về phố cổ, về Hồ Tây... Trong khi chưa có nhiều bài hát về Sài Gòn cũ, ngoại trừ bài Mùa xuân trên thành phố Hồ Chí Minh. Thế nhưng, trong tim những người dân thành phố chúng tôi, vẫn thấy gắn bó với những gì ruột thịt. Đó là Toà Thị chính, chợ Bến Thành, khách sạn Continental, cột đồng hồ Orient,... và tiệm café Givral trên góc đường Đồng Khởi - Lê Lợi.

Đối với nhiều người, tiệm café Givral là "nhân chứng" sống cho nhiều đổi thay và biến động lịch sử. Đây là nơi Graham Green đã lấy bối cảnh chính cho câu chuyện Người Mỹ trầm lặng, là nơi ngày ngày một Người Việt trầm lặng nổi tiếng- nhà tình báo Phạm Xuân Ẩn hàng ngày dắt chú chó berger của mình đến ăn sáng, đọc báo trước khi bắt đầu một ngày mới, một cuộc chiến mới.

Đối với thế hệ chúng tôi, những người như ông Ẩn là một thần tượng. Ông là biểu tượng của thế hệ trí thức miền Nam, sẵn sàng hy sinh tất cả cho độc lập. Ông yêu quý những người bạn Mỹ, yêu văn hoá Mỹ, nhưng không thể chấp nhận người Mỹ đưa quân đội đến xâm lược Việt Nam. Ông đã có những đóng góp âm thầm mà lớn lao làm thay đổi cục diện chiến tranh.

Nhiều người trí thức Sài Gòn cũ sau khi đọc tiểu thuyết Điệp viên hoàn hảo - viết về ông, đã nhìn thấy bóng dáng mình trong đó. Ông không còn nữa, nhưng những kỷ niệm về ông vẫn còn đọng lại trong trang sách Điệp viên hoàn hảo, trong quán café Givral mà mỗi lần đến đó, chúng tôi đều tự nhủ phải sống sao cho xứng đáng với những anh hùng như Phạm Xuân Ẩn.

Đang mất dần đi sự đặc sắc của "Viên ngọc Viễn đông"

Có lẽ những người hoạch định chính sách đã không để ý lắm đến phần hồn của thành phố Sài Gòn, khi ra lệnh đập bỏ cư xá Eden - một công trình kiến trúc cổ có giá trị, nơi có quán café Givral - thay vì chỉnh trang làm đẹp nó, để xây dựng nên một khu thương xá cao lớn mà chưa chắc gì đã phù hợp với một đường phố nhỏ mang phong cách Tây như đường Đồng Khởi.

Xét về khía cạnh kinh tế đơn giản, thì việc đập bỏ cư xá Eden có thể mang lại giá trị kinh tế đáng kể cho thành phố, cho khu đất vàng ở trung tâm. Thế nhưng điều đó cũng khiến Sài Gòn cũ trong mắt khách du lịch, trong tim người dân thành phố mất đi cái gì đó đặc sắc của một thành phố đã từng một thời là Hòn ngọc Viễn đông.

Những giá trị cổ đó cũng có giá trị kinh tế không nhỏ nếu chúng ta biết tận dụng, khai thác. Lẽ ra, chúng ta vẫn có thể vừa bảo tồn các công trình nổi tiếng, vừa xây dựng những trung tâm hiện đại như khách sạn cổ Ascott giữa khu phố xá hiện đại của thành phố Singapore.

Chúng tôi đã từng hy vọng những người có trách nhiệm của thành phố có tầm nhìn văn hóa xa, khi cải tạo khu cư xá Eden - phía trong có thể là một toà nhà cao tầng hiện đại, nhưng bên ngoài vẫn giữ nét cổ của cư xá Eden, của quán café Givral xưa kia. Giữ gìn quán Givral, nhà sách Xuân Thu, rạp Măng non, các công trình nổi tiếng của cư xá Eden, là giữ gìn văn hoá của người Sài Gòn, hồn của người Sài Gòn, lịch sử của thành phố Sài Gòn cũ. Ai có lòng với thành phố này cũng không thể để lịch sử của mình bị đập bỏ không thương tiếc như vậy.

Nay, quán café Givral đã "qua đời". Chỉ mong rằng sau này, nơi đây, trước cửa quán café Givral cũ, sẽ có một bức tượng nhỏ của một người đàn ông mảnh khảnh bên cạnh một chú chó berger cao lớn với dòng chữ: "Phạm Xuân Ân - nhà tình báo huyền thoại". Với chúng tôi, những người dân Sài Gòn, vẫn cần lắm những mảnh hồn của phố như quán café Givral, nơi từng là biểu tượng của một thời của những tâm hồn yêu nước, sôi nổi, bất vụ lợi.

Bỗng trong tôi, ca từ đẹp và buồn của cổ nhạc sĩ tài danh Trịnh Công Sơn, về nỗi tiếc nhớ những cái đẹp mộng ảo mà rất thực, lại như hiển hiện: "... *Đã mấy lần thu sang/ Công viên chiều qua rất nắng/ Chuyện chúng mình ngày xưa/ Anh ghi bằng nhiều thu vắng/ Đến thu này thì mộng nhạt phai ...*

Một bài nói về Givral Không biết tác giả

Quán cà phê Trieste ở San Francisco cứ ám ảnh tôi mãi. Nó chỉ là cái quán nhỏ nằm ở góc phố Vallejo/Grant được mở từ năm 1956, bởi một người Ý nhập cư, nhưng từ đây lịch sử một địa chỉ văn hoá lừng lẫy được hình thành. Nó là nơi lui tới của nhiều nhà thơ, nghệ sĩ danh tiếng, là "phòng khách" của Jack Kerouac, Allen Ginsberg và những nhà thơ Beatniks bạn bè. Nơi thi sĩ gốc Nga giải Nobel văn chương Joseph Brodsky gạch gạch xoá xoá những vần thơ của mình... Còn nữa. Tại một chiếc bàn gỗ nhỏ ở góc phòng còn phảng phất bóng dáng của Francis Ford Coppola ngồi gọt giữa kịch bản "The Godfather" những năm 70... Chính họ, những ẩm khách mà hoạt động nghệ thuật và danh tiếng đã biến Caffè Trieste trở thành một địa điểm văn hoá bất cứ du khách nào quan tâm đến nghệ thuật đều mong muốn bước vào.

Về Sài Gòn, tôi bỗng nhớ khôn nguôi những quán cà phê của mình, những nơi lẽ ra cũng phải trở thành địa chỉ văn hoá, phải được gìn giữ và bảo tồn cho một thành phố thu hút du khách mọi nơi không chỉ vì cái danh xưng cổ tình bị thu nhỏ – thành phố "kinh tế" – mà còn ẩn hiện, nhưng là ẩn hiện tràn lan, đầy ấn tượng trong cuộc sống tinh thần của nhiều thế hệ thanh niên, những cánh cửa văn hoá tưởng như không toan tính nào có đủ sức niêm phong, hay xoá mờ.

La Pagode – quán cà phê “Cái chùa” từng nằm trên góc ngã tư Lê Thánh Tôn – Tự Do (trước là Rue d’Espagne và Rue Catinat, nay được «vinh danh» là Đồng Khởi) đã mất đi từ lâu. Nó chính là nơi nhiều gương mặt danh tiếng nhất về văn chương, thơ ca, hội hoạ, âm nhạc, cũng như những tên tuổi lớn trong các hoạt động văn hoá xã hội của Sài Gòn một thời thường có mặt. Hòa bình đã 35 năm, những ngộ nhận ấu trĩ – hay giả vờ nhìn nhận là ấu trĩ – có lẽ đã đi qua, hay ít nhiều không còn nặng nề như thời tiếp quản thành phố. Tiếc thay, La Pagode đã biến mất, biến mất vĩnh viễn.

Brodard – một quán kiêu Pháp danh tiếng khác của Sài Gòn cũng không còn là Brodard nguyên trạng của nó: nó đã thay tên và thay cả kiến trúc. Trong “bộ ba” danh tiếng ấy, (bộ ba, nếu không kể một địa điểm danh tiếng khác của Sài Gòn mà chính tôi sau này chỉ nghe nói chứ chưa hề có dịp đặt chân tới vì còn quá nhỏ: La Croix du Sud, cũng trên đường Catinat) cái còn lại là Givral, nơi khi chọn làm bối cảnh một trường đoạn của bộ phim Người Mỹ trầm lặng, đoàn làm phim đã không ngại tốn kém, bắt buộc phải dựng lại đúng màu sơn, đúng hình dáng của nó ở thập niên 60-70. Ngay cả khách sạn phía đối diện, là Hotel Continental, một địa điểm khác xuất hiện trong bộ phim dựa theo tác phẩm văn học của Graham Greene, cũng phải trở lại kiến trúc thời ấy.

Thật dễ hiểu: các nơi này vừa là địa điểm văn hoá vừa là những địa chỉ có thật trong bước đi của lịch sử. Nhà báo và tình báo Phạm Xuân Ẩn ở Sài Gòn từng chọn Givral làm chỗ ngồi thường xuyên, cũng như vô số nhà báo trong và ngoài nước những năm chiến tranh Việt Nam: họ chọn địa điểm này để nhâm nhi, quan sát và thu thập tin tức báo chí mỗi ngày, muốn gặp nhau thường khi khỏi phải hẹn trước...

Những ngày Givral chuẩn bị lên máy chém, tôi thường ra kéo ghế ngồi một mình, ngẩn ngơ không tin cái chuyện dự án xoá sổ Givral chung với toàn bộ khu thương xá Eden là chuyện có thật. Quy hoạch một thành phố, chỉnh trang một thành phố, phát triển một thành phố tất nhiên là việc cần thiết, nhưng người ta hoàn toàn không được tự cho phép làm những công việc ấy với một tầm nhìn thiếu sâu sắc, chỉ tính đến đường đi của một thứ lịch sử bị ép mỏng không quá một thế kỷ mà quên mất công việc bảo tồn những cái cần bảo tồn, là những nơi chốn có thể được coi là trở thành di sản tinh thần.

Trieste giờ đây đã là một chuỗi quán cà phê danh tiếng trên đất Mỹ. Khởi đầu tên tuổi, thương hiệu của mình từ cái quán nhỏ bé ở góc phố Vallejo/Grand kia (từ một người Ý nhập cư làm nghề lau chùi cửa kính) vào những năm 1956, ngày nay nhắc đến Caffè Trieste không phải là ghi nhận những thành tích kinh doanh của hệ thống Trieste, mà trước tiên là nhắc tên một địa chỉ văn hoá và nghệ thuật không chỉ của riêng người Ý, mà của cả người Mỹ.

Đất nước Cuba trải qua nhiều năm chiến tranh khốc liệt, đã khoác lên mình nhiều chiến bào khác biệt, đã kinh qua nhiều cuộc cải cách đầy “khí thế cách mạng” triệt để. Người Cuba, ngay cả giữa thủ đô La Habana, nghe nói là cuộc sống hãy còn nhiều thiếu thốn vất vả, với hình ảnh “án tượng” là những chiếc xe bò chạy thay cho xe tải, nhưng những người yêu mến Cuba còn may mắn có quyền hi vọng, bởi lẽ không một địa chỉ văn hoá nào trên đất nước này bị cuốn theo cơn lốc đổi mới kiểu quê mùa giả tạo, và những ai thiết tha với không khí văn hoá Cuba vẫn sẽ hoàn toàn có cơ may tìm lại nó dễ dàng, và chẳng cần phải qua những lễ hội trống kèn nhang khói, mà chính trong cuộc sống ngày thường.

Ôi, hãy tưởng tượng một người Paris một buổi sáng ra phố, bỗng thấy ở cái chỗ bao nhiêu năm là nơi có cái bảng hiệu Café des Deux Magots, hay Café de Flore, nay chỉ là những đồng gạch vụn, để rồi sau đó thấy dựng lên một thứ Mỹ không ra Mỹ, Tàu không ra Tàu, Ấn-độ không ra Ấn-độ...

Givral cũng như La Pagode, Brodard, hay La Croix du Sud trên đường Catinat ngày nào, là một trong những địa điểm mà vô tình, một cách nào đó, lịch sử đã đóng dấu ấn lên cả những chiếc ghế ngồi. Givral. Xin vĩnh biệt cái quán góc phố nơi ngày còn nhỏ ta từng được mẹ nắm tay dẫn qua trên hè phố Sài Gòn...

Nhà hàng Givral không còn nữa

Mặc Lâm, phóng viên RFA

2010-04-11

Chiều ngày hôm qua nhà hàng Givral nổi tiếng của Sài Gòn ngày xưa đã thành đống gạch vụn. Đây là nơi giới ký giả Sài Gòn thường ngồi lại với nhau và lâu dần trở thành một địa chỉ không thể thiếu đối với ký giả trong và ngoài nước suốt thời kỳ chiến tranh Việt Nam.

Mặc Lâm trao đổi với hai nhà báo, một tại Thành Phố Hồ Chí Minh hiện nay là nhà báo Đỗ Trung Quân và một tại hải ngoại là nhà báo lão thành Sơn Điền Nguyễn Viết Khánh để tìm hiểu ý kiến của giới báo chí về sự kiện này, mời quý vị theo dõi.

Địa danh văn hóa lịch sử

Mặc Lâm: Xin cảm ơn nhà báo Đỗ Trung Quân. Chúng tôi vừa nghe tin là nhà hàng-cà phê Givral vừa mới bị đập xuống để lấy chỗ cho một công ty nào đấy, tin này có chính xác hay không, thưa anh?

Nhà báo Đỗ Trung Quân: Thưa anh Mặc Lâm, khi anh đặt câu hỏi này thì tôi có thể nói với anh rằng là tôi đã đi qua Givral và nó đã hoàn toàn bị đập. Tôi được biết là có một công ty tên là Vietcom hay Vincom gì đó, đại loại tôi không nhớ rõ, đây là một đề án, một dự án của họ. Công việc này, một địa danh như thế, một cái quán cà phê nhỏ bé như thế mất đi, nó không chỉ là một cái quán cà phê, đối với tôi nó là một địa chỉ văn hóa và địa chỉ lịch sử, lịch sử đi qua đó.

"Người Mỹ trầm lặng" khi quay ở đây cũng đã phục chế nó lại như năm 60-70, cho sơn phết lại cửa sổ và toàn bộ để quay một tiểu đoạn ở đây. Trước 75 tất cả các nhà báo quốc tế đều ngồi ở đây để thu thập tin tức trong chiến tranh Việt Nam. Một nhân vật mà chúng ta cũng đã đọc, đó là Phạm Xuân Ẩn. Ông là nhà tình báo rất nổi tiếng cũng thường ngồi ở đây.

Lịch sử đi qua đây, văn hóa đi qua đây, những nhạc sĩ nổi tiếng cũng đã từng ngồi ở đây sau 75. Trên những chiếc ghế ở đó tôi nghĩ rằng lịch sử đã đóng dấu ở đó. Tôi rất tiếc! Ngày còn nhỏ thì tôi cũng được mẹ tôi dẫn đi qua đây. Khi trưởng thành, thời gian mấy năm trước tôi cũng đã từng ngồi ở đó nhìn Sài Gòn.

Và thưa anh Mặc Lâm và thưa quý vị, lẽ ra, theo quan điểm của tôi, chỉnh trang một thành phố là điều cần thiết, phát triển một thành phố cũng cần thiết, nhưng phải có một cái tâm của những người đang cầm nắm thành phố này. Lưu giữ lại những địa chỉ như thế và đó chính là địa chỉ vài ba chục năm nữa du khách đến đây người ta cần biết lịch sử về Sài Gòn trước 75 và sau 75: nó ở đó, một phần nó ở đó, thưa anh.

Mặc Lâm: *Thưa, đó là ý kiến riêng của anh còn giới báo chí trong nước hiện nay thì phản hồi của họ ra sao trước sự kiện này ạ?*

Nhà báo Đỗ Trung Quân: Đây là ý kiến cá nhân tôi thôi, nhưng tôi nghĩ không nhiều người lắm có nỗi đau như tôi đâu, bởi vì nó có liên quan đến lịch sử cá nhân tôi một chút vì tôi là người Sài Gòn.

Mặc Lâm: *Dạ vâng.*

Nhà báo Đỗ Trung Quân: Có thể một số những nhà báo khác, những tờ báo hiện tại họ chưa nhìn ra được cái tâm, họ chưa cảm giác được nỗi đau khi mất đi một cái địa chỉ như thế đâu, bởi vì họ đa phần có thể là không sống ở Sài Gòn như tôi, thưa anh.

Mặc Lâm: *Nhà hàng Givral là một địa điểm tương đối nổi tiếng nhưng chưa hề nghe báo chí lên tiếng trong việc đập bỏ này...*

Nhà báo Đỗ Trung Quân: Thưa anh, xin được cắt ngang anh. Hình như báo chí không được nói đặc biệt vấn đề này, anh ạ.

Giờ là một đồng gạch vụn

Mặc Lâm: *Vâng. Vậy thì bây giờ cái quán cà phê nhỏ bé đầy dấu ấn này đã thành đồng gạch vụn rồi phải không ạ?*

Nhà báo Đỗ Trung Quân: Dạ thưa anh, chính xác là hôm nay thì nó hoàn toàn là gạch vụn rồi. Ngày cuối cùng tôi biết là trước khi đập thì tôi đã đến đó ngồi ở trong một tâm trạng là ngày mai nó trở thành gạch vụn, và anh hiểu nỗi buồn đó lớn như thế nào, thưa anh!

Mặc Lâm: *Xin cảm ơn nhà báo Đỗ Trung Quân. Thưa quý thính giả chúng tôi vừa trao đổi với một nhà báo trong nước về chuyện quán cà phê Givral bị đập xuống lấy chỗ cho một trung tâm thương mại của thành phố. Chúng tôi cũng liên lạc với một nhà báo khác từng hoạt động hơn 50 năm trong nghề báo chí suốt thời gian chiến tranh Việt Nam, đó là ông Sơn Điền Nguyễn Viết Khánh hiện đang sống tại California. Khi được hỏi ông có kỷ niệm nào đối với nhà hàng này hay không ông cho biết...*

Nhà báo Sơn Điền Nguyễn Viết Khánh: À, đúng rồi. Tôi đã ở Sài Gòn, tôi là ký giả. Ngoại trừ khi mà tôi đã ngồi một chỗ là tổng thư ký của Việt Tấn Xã thì tôi không ra, mà còn làm phóng viên hay đi ra ngoài thường tôi vẫn ngồi ở quán Givral và tôi nhớ rằng các anh em bạn mà cùng báo chí, hoặc là phóng viên, hoặc biên tập viên thỉnh thoảng vẫn ra đây ngồi.

Tôi nhớ mấy kỷ niệm ở quán này lắm: lấy tin tức, rồi thì nói chuyện, với nói thật ra đó nó là nơi mà trung tâm điểm của Sài Gòn ngày xưa đó. Thành thử ra đi qua lại, ghé qua không chỉ có phóng viên

với biên tập viên, cố nhiên, những người mà nói là sinh hoạt về hàng quán, nghĩa là các công ty gì mà nghĩa là không phải là hàng quán đó, thì các ông đó cũng đến uống cà phê, đâu có phải chỉ riêng ký giả.

Mặc Lâm: *Thưa ông, thế nhưng bây giờ quán ấy không còn nữa, nhà nước đã cho phép đập bỏ nó để xây dựng một khu thương mại... ông nghĩ thế nào về việc này?*

Nhà báo Sơn Điền Nguyễn Viết Khánh: Tôi cũng không nghe, bây giờ tôi mới biết anh nói chuyện phá đập. Tôi chưa có tin đó, bây giờ tôi biết là đập bẽ rồi hả?

Mặc Lâm: *Dạ vâng.*

Nhà báo Sơn Điền Nguyễn Viết Khánh: À, đúng. Kỷ niệm của tôi với lại tất cả các anh em ký giả khác, cũng nhiều người nữa, chắc là nhiều, thế nhưng tôi nghĩ như thế này. Vấn đề xây dựng lại một thành phố hay là xây dựng lại một con đường hay một tòa nhà nào đó thì nếu đó là một kỷ niệm của dân tộc Việt Nam chúng ta từ xa xưa, đền chùa, miếu mạo, hay là bức tượng hay là tất cả những gì tôn nghiêm nhất, dính líu tới dân tộc Việt Nam chúng ta (mà bị) phá đi thì tôi chống đối.

Thế nhưng mà đây nó chỉ là một tòa nhà, trung tâm điểm do người Pháp người ta xây ra từ thời xưa thì tôi nghĩ rằng bây giờ dân tộc nào muốn tiến bộ đó, hay cái gì mà cổ hủ mà không dính dáng tới vấn đề văn hóa, không dính dáng gì tới vấn đề gọi là nguồn gốc của dân tộc Việt Nam, không dính dáng đến nơi thờ cúng tôn nghiêm nhất của các tôn giáo, thì tôi cho rằng đập bẽ cái cổ đi để xây cái mới là đúng.

Mặc Lâm: *Xin cảm ơn nhà báo Sơn Điền Nguyễn Viết Khánh.*